

BÖLÜM I

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE SORUNLARI

GİRİŞ

Anadili öğretimi, ilköğretim süreciyle başlayan okul türü öğrenmede bütün derslerin başarısını etkileyen bir süreçtir. Bu süreçte, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanır. Bu genel amaca, dilsel beceriler olarak da adlandırılan “dinleme”, “konuşma”, “okuma” ve “yazma” gibi dört etkinlik alanının birbirini bütünleyen uygulamalarıyla varılır. Beceri kazandırmaya dönük bu uygulamalar, ilköğretim birinci sınıftan başlayarak öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun bir anlayışla sürdürülür. Uygulamalarda, öğretimin temel gereçleri olan öğretici ve yazınsal nitelikli metinler kullanılır. Çocukların ilgi, gereksinim ve dil evrenine uygun, Türkçenin anlatım olanaklarının yansıtıldığı metinlerle hem dilsel becerilerin geliştirilmesi hem de anadilinin kurallarının sezdirilmesi sağlanır.

Anadili öğretiminde yazım ve noktalama kurallarının yerleşik davranışlara dönüştürülebilmesi için, kuralların doğru biçimde uygulandığı, düzeye uygun, nitelikli metinlere gereksinim vardır. Öğrencilerin, anılan niteliklere sahip metinlerle kurdukları etkileşim arttıkça hem dilin anlatım inceliklerini kavramaya hem de doğru ve özenli örneklerdeki kullanımlara öykünmeye başladıkları görülür. Bu nedenle, anadili öğretiminde bilgi edindirmeye dayalı süreçler yerine, öğrencilerin, sanatçı duyarlılığıyla hazırlanmış,

anadilinin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtan, çeşitli türdeki metinlerle karşılaştırılması yeğlenmelidir.

Anadili öğretiminin temel amaçlarından biri de öğrencilerin dil bilinci ve duyarlılığı edinmelerini sağlamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için, öğretimde kullanılan metinlerin özenle seçilmiş olması gerekir. Türkçenin özensiz kullanıldığı, çocuk gerçekliğini yok sayan metinlerle yürütülen bir öğretimin, öğrencilere anadili sevgisi kazandırması da beklenemez.

Anadili öğretiminin genel amacı, “okuma kültürü edinmiş, düşünen, duyarlı bireyler yetiştirmektir.” Bu amaca ulaşabilmek için de zengin uyaranlı öğrenme ve öğretme süreçlerinde, öğrenciler daha çok duymaya ve düşünmeye yöneltilmeli; üstlendikleri bu sorumlulukla duygu ve düşüncelerini yazılı ve sözlü olarak anlatma isteği duymalıdır. Öğretmenler, Türkçe öğretimini tek kaynakla (ders kitabı ile) sınırlandırmamalı, sanatçılar tarafından çocuklar için yazılmış yapıtlar da birer öğretim aracı olarak kullanılmalıdır.

“Etkinliklerle Türkçe Öğretimi” adlı bu çalışmada anadili öğretiminin, özetlemeli bir yaklaşımla belirtilen genel özellikleri ve uygulama anlayışı yaşama geçirilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde, Türkçe öğretiminin amaçları betimlenmiş, öğretimin sorunlarına ilişkin bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI

İlköğretim okulları Türkçe Eğitim Programında Türkçe Eğitiminin

Genel Amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amacı, Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

- Öğrencilere, izlediklerini, dinlediklerini ve okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak;
- Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da

yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak;

- Öğrencilere; Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirip benimsetmek; onları, Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle ve özenle kullanmaya yöneltmek;
- Onlara; dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak, estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak;
- Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek;
- Onların ulusal duygu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;
- Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı ve insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak;
- Onlara; bilimsel, eleştirci, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir.

“İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı”nda yer alan, “Türkçe, çocuğun, her şeyden önce anlama ve anlatma gücünü geliştirecektir” (s.5). “Karşımızdakilerle anlaşabilmemiz için bize söylenenleri tam ve doğru olarak anlamamız ne kadar önemli ise, onların bizim söylediklerimizi tam ve doğru anlayabilmeleri için düşünce, duygu ve dileğimizi aynı biçimde tam, doğru ve amacımıza uygun olarak anlatmamız da o kadar önemlidir. Çağımızdaki toplumsal yaşayış, demokratik düzen, başkalarını anlama kadar, kendimizi anlatmamızı da zorunlu kılmaktadır.” (s.6). biçimindeki belirlemelerin kılavuzluğunda, Türkçe öğretiminin; ulusal bir bilinç edinmiş, evrensel değerlerle barışık, iletişim becerileri gelişmiş, yazılı kültürle etkili bir iletişime girebilen, düşünen, duyarlı bireyin yetiştirilmesi sorumluluğunu üstlenmiş bir öğretim olduğu söylenebilir.

Eğitim programında, Türkçe oğretiminin kültür birliğinin sağlanması, oğrencilere yurt sevgisinin kazandırılmasındaki sorumluluğuna göndermeler yapılarak sanatsal özellikler taşıyan Türkçe eserlerin, bu amaca ulaşmadaki etkisi ile oğrencilerde yaratacağı etkiler belirtilmiştir:

“Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlılık kurulmasının sağlanması, milli eğitimimizin temel görevleri arasındadır. Okulda bu görevin yerine getirilmesinde en büyük ağırlık ve sorumluluk Türkçe derslerine düşmektedir. Çünkü, ulusal kültürümüzün en canlı, en birleştirici, milli şuuru en iyi biçimde yaratıcı, ulus ve yurt sevgisini besleyip güçlendirici rnekleri Türkçe yazılmış sanat eserleridir ve ocuk, bu eserlerin ilk rnekleriyle Türkçe derslerinde karşılaşacaktır. Öte yandan, oğrencilerin evrensel kültür ve sanat eserleri ile karşılaşmaları da okulda ve özellikle Türkçe derslerinde başlayacaktır. Türkçe oğretmenlerinin bu ilişkiyi en iyi ve en yararlı sonuçları verecek biçimde ayarlamaları, kültür ile evrensel kültürün birbirini tamamlayıp geliştirmesini ve oğrencilerin hayata ve dünyaya en geniş açıdan, en iyi, en insancıl ve en sağlıklı duygularla bakmalarını sağlayıcı bir yol izlemeleri gerekir” (s.7-8).

Programda, Türkçe dersleriyle varılmak istenen genel amaçlar incelendiğinde; bu amaçların oğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirerek onların ulusal bilinç edinmelerini ve evrensel değerleri içselleştirmelerini sağlamak, yalın bir söyleyişle, onları düşünen ve duyarlı bireyler durumuna getirmek olduğu anlaşılır:

“Türkçe bir bilgi dersi değil, bir ifade ve beceri dersidir. Oğrencinin zihin ve ruh gelişmelerinde iyi bir ana dili oğretiminin rolü, başka hiçbir dersle ölçülemeyecek kadar büyüktür. Türkçe dersleri, oğrencinin;

- a) *Ulusal kültürümüzün değerli eserleri ile karşılaşmasını sağlayarak, ulusal bilincini ve ulusal coşkusunu,*

- b) Dilbilgisi öğrenimindeki ayrıntıları inceleyerek, kuralı sezme ve kurala varma çalışmalarıyla usavurmasını,
- c) Güzel metinlerin zevkini tadarak, duygusunu ve Türk diline olan sevgisini,
- d) Okuma ve özellikle yazma çalışmalarıyla düşünme gücünü,
- e) Söz ve yazıyla anlatım konusundaki çalışmalarla da güzel konuşma ve yazma alışkanlığını geliştirecektir” (s.9-10).

“Türkçe derslerinde, öteki derslerde de olduğu gibi, kesin olarak ezbercilikten kaçınmak gereklidir. Türkçe öğretiminde başarı sağlanabilmesi için birtakım kuralların, tanımların öğretilmesi ve ezberletilmesi hiçbir anlam taşımaz. Bir öğrencinin, noktanın ve büyük harfin nerelerde kullanılacağını, sıfatın ve zarfın tanımını, fıkranın, makalenin özelliklerini ezbere bilmesinin bir yararı yoktur. Böyle bir yol tutulması, belleği yıpratmaktan, zamanı boşa harcamaktan, dersi öğrenci için sevimsiz kılmaktan başka bir şeye yaramaz. Türkçe öğretiminin amaçlarına ters düşer. Önemli olan, öğrencinin Türkçeyi doğru olarak bilinçle ve güvenle kullanmayı alışkanlık haline getirmesi, okuduğu veya dinlediği bir parçada işlenen fikri ya da duyguyu kavrayıp sezebilmesi, ondan zevk alabilmesidir” (s.10).

Türkçe öğretiminin, belirlenen amaçlarının gerçekleştirilmesinde en önemli etken, öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığının kazandırılmasıdır. Çünkü öğrencilerin düzeyine uygun, sanatsal nitelikli yazılı kültür ürünleriyle iletişimi yoğunlaştıkça buna koşut olarak kavramsal gelişimlerinin de yetkinleşeceği bilinmektedir. Bu nedenle, anlama ve anlatma becerileri gelişmiş, düşünen, duyarlı bireylerin yetiştirilmesi amacına ulaşabilmek için, Türkçe öğretiminde, ilköğretimin birinci sınıfından başlayarak öğrencilere okuma kültürü edindirebilme genel bir amaç olarak benimsenmelidir.

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI

Türkçe öğretimi, ilköğretimin ilk yıllarından başlayarak öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişiminde önemli bir sorumluluk üstlenir. Öğrencilerin duygu ve düşünce evrenlerini genişletmek, dilsel gelişimlerine katkı sağlamak, dil bilinci ve duyarlılığı oluşturarak onları okuma kültürü edinmiş birer birey olarak yetiştirmek Türkçe öğretiminin temel işlevleri olarak bilinir. Öğretimin, belirlenen davranışları içselleştirmiş öğrenciler yetiştirmede sorunlar içerisinde olduğu da bilinen bir gerçektir. Bu sorunların tanımlanmasının, uygulayıcıların, sorunları çözülebilmek için düşünce üretmelerine; öte yandan, daha verimli bir öğretimi kurgulama ve uygulamalarına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarına, öğrenci, öğretmen ve uzman görüşlerine yansıyan sorunlar şu başlıklar altında özetlenebilir:

Dilsel becerilerin geliştirilmesinde bütünsellik anlayışının yaşama geçirilememesi:

Türkçe Eğitim Programında, dilsel becerilerin kazandırılması için gerçekleştirilecek etkinliklere ilişkin şu yargılar yer almaktadır: *“Türkçe dersi kendi içinde bir bütünlük taşır. Uygulamada kolaylık olsun diye okuma, anlama, anlatım, dilbilgisi, yazım gibi bölümlere ayrılmış görünen etkinlikler arasında sıkı bir bağlantı bulunmalı ve bu etkinliklere birbirini tamamlayıcı birer öge olarak bakılmalıdır. Bu amaçla, sözgelimi, anlama çalışmalarında gerektiğe öbür etkinliklerle ilgili çalışmalara yer verilmeli, anlatım konuları işlenirken dilbilgisi ya da yazım kuralları üzerinde durulmalıdır.*

Bunun içindir ki Türkçe derslerinde haftanın şu günlerinde okuma, anlama, şu saatlerde dilbilgisi, anlatım çalışmaları yapılacaktır gibi kesin ayrımlara gidilmesi doğru değildir. Ancak, çalışmalarda bir plansızlıktan da dikkatle kaçınılması gerekir” (s.11).

Ne var ki geleneksel öğretim anlayışının egemen olduğu uygulamalarda, dersin etkinlik alanlarına bölünerek gerçekleştirildiği görülmektedir.

Türkçe öğretiminde dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerinin kazandırılmasında bütünsellik ilkesinin gözetilmemesi; yalnızca dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerinden birinin gelişimine ya da dilbilgisi konularının öğretilmesine ilişkin eğitim ortamlarının düzenlenmesi, Türkçe öğretiminin verimini olumsuz biçimde etkilemektedir. Öğrencilerin anadillerini doğru ve etkili bir iletişim aracı olarak kullanabilmeleri için, eğitim sürecinde dört temel dil becerisinin bütünsellik içinde geliştirilmesi gerekir. Çünkü girişik özellikler gösteren bu becerilerden birinin gelişimi, ötekini gelişimine de katkı sağlamaktadır. Sözgelimi, okuduğunu anlama becerisindeki gelişme, kişiye kavramsal bir zenginlik katmakta; bu durum, öğrencinin dinlediğini tam ve doğru anlama becerisinin gelişimini etkilemekte; bu etkilenme konuşma ve yazma becerilerine de yansımaktadır. Türkçe öğretiminde temel amaç, öğrencinin anadilini etkili bir düşünme ve iletişim aracı olarak kullanmasını sağlamaktır. Bunun için, anlama (okuma, dinleme) ve anlatma (konuşma, yazma) becerilerinin geliştirilmesi süreçlerinde, öğrencilerin dört becerisini de kullanabilmelerine olanak sağlayan eğitim ortamları yaratılmalıdır. Öğretimin temel gereği olan metinler ve bu metinlere ilişkin incelemeler; okuma, konuşma, dinleme ve yazma etkinlikleri için birer uyaran olmalıdır.

Türkçe öğretiminin bir bilgi dersi gibi algılanması; öğretimde metinden kopuk, kuramsal ve soyut dil alıştırmaları yapılması:

Anadili öğretiminin en temel özelliği, bilgiden çok beceri kazandırmayı amaçlamasıdır. Dinleme, konuşma, okuma, yazma etkinlikleri, bilgi vermektense çok uygulamalarla anlam kazanır. Çünkü dinleme, konuşma, okuma ve yazmanın ilke ve kurallarına ilişkin verilecek bilgiler ne denli önemli ve kapsamlı olursa olsun, bunların öğrencilerin yaşamlarında yerleşik davranışlara dönüşebilmesi için uygulamalarla sınanması gerekir. Nasıl ki "Yüzme suda öğrenilir!" sözü, yüzme öğrenebilmek için denize girmeyi ve kulaç atmayı bir gereklilik olarak yansıtıyorsa; dilsel becerilerin geliştirilmesi için de öğrencilere, bu becerilerini kullanabilecekleri, sınayabilecekleri

eğitim ortamları yaratılmalıdır. Bilinmelidir ki öğrenciler bu becerileri yineledikçe geliştireceklerdir. Türkçe öğretiminde; yalnızca kuramsal bilgilerin, bir metinle ilişkilendirilmeyen soyut dil alıştırmalarının öğrencileri ezberlemeye yönelteceği, uygulanmayan bilgilerin de kısa sürede unutulacağı bilinmelidir.

“Yüzme suda öğrenilir.”

Dil becerilerinin kazandırılması sürecinde öğrencinin dil gelişim düzeyinin, yetiştiği toplumsal çevrenin göz önünde bulundurulmaması:

İlköğretim birinci sınıfa başlayan bir öğrencinin okulöncesi dönemde karşılaştığı dilsel ve görsel uyaranların niteliği, çevresindekilerin Türkçeyi kullanmadaki duyarlılıkları, bireysel farklılıklar vb. etkenler, çocuğun dil kullanımına da yansır. Bu değişkenlerden farklı düzeylerde etkilenen çocukların dili kullanma becerilerinde farklılıklar görülebilir. Öte yandan, çocukların çevresindekilerin okul türü öğrenmeye yükledikleri anlam nedeniyle, çocuklar arasında okula ilişkin değişik hazırbulunuşluk düzeylerinde olanlar çıkabilir. Öğrencilerin, bireysel farklılıkları göz önüne alınmadan, bütün öğrenciler için benzer süreçler içeren ortak eğitim uygulamaları, Türkçe